

بررسی تأثیر استانداردهای نوین حسابداری بر رویه های حسابرسی در سازمان تأمین اجتماعی

فتانه توکلی پله شاهی^۱

۱- کارشناسی ارشد حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.

چکیده

تحولات سال های اخیر در حوزه تدوین و اجرای استانداردهای نوین حسابداری، فضای گزارشگری مالی و حسابرسی بخش عمومی کشور را دگرگون ساخته و این دگرگونی به طور ویژه در سازمان تأمین اجتماعی به چشم می خورد. سازمان تأمین اجتماعی به عنوان بزرگترین نهاد بیمه گر اجتماعی ایران، با حجم بالای تراکنش های مالی و مسئولیت گسترده در پاسخگویی به ذینفعان متعدد، در قبال رعایت استانداردهای جدید حسابداری و تطبیق رویه های حسابرسی با الزامات آن، با چالش ها و فرصت هایی بی سابقه مواجه شده است. در این پژوهش، ضمن تشریح مبانی نظری استانداردهای نوین حسابداری و وضعیت حسابرسی در سازمان تأمین اجتماعی، آثار اجرایی این استانداردها بر فرآیندهای حسابرسی بررسی شده است. یافته ها نشان می دهد اجرای استانداردهای نوین موجب تحول جدی در ساختار و ماهیت حسابرسی، الزامات افشا و شفافیت مالی، و ضرورت بازنگری در فرآیند جمع آوری و مستندسازی شواهد شده است. حسابرسان ملزم شده اند ارزیابی های دقیق تری نسبت به کنترل های داخلی، اندازه گیری ریسک ها (به ویژه در ارزش گذاری منصفانه دارایی ها و شناسایی درآمدها)، و تطابق رویه های حسابرسی با الزامات جدید را در دستور کار قرار دهند. از دیگر رهاوردهای اجرای این استانداردها می توان به ارتقای سطح پاسخگویی، بهبود قابلیت اتکا و مقایسه پذیری صورت های مالی، و افزایش شفافیت اشاره کرد؛ هر چند عمده مشکلات اجرایی همچون کمبود دانش تخصصی، ضعف زیرساخت های فناوری اطلاعات، و تعارض برخی دستورالعمل های داخلی با استانداردهای بین المللی همچنان مطرح است. این پژوهش راهکارهایی چون بازآموزی های حرفه ای مستمر، اصلاح و تطبیق دستورالعمل ها، توسعه زیرساخت های اطلاعاتی، و ترویج فرهنگ شفافیت را برای گذر به نظام حسابداری و حسابرسی نوین پیشنهاد می کند. اگرچه پذیرش و پیاده سازی استانداردهای نوین حسابداری فرایندی هزینه بر و پیچیده برای سازمان تأمین اجتماعی است، اما دستاوردهای آن در افزایش کیفیت گزارشگری مالی، تأمین منافع ذینفعان و ارتقای جایگاه حرفه حسابرسی در سطح ملی محسوس و چشمگیر خواهد بود.

واژگان کلیدی: استانداردهای نوین حسابداری، حسابرسی، افشاگری مالی، سازمان تأمین اجتماعی، شفافیت مالی.

۱. مقدمه

موضوع تحول استانداردهای حسابداری و به تبع آن تأثیر بر حسابرسی، به ویژه در سازمان های عظیم و زیرساختی همچون سازمان تأمین اجتماعی، در دهه های اخیر یکی از مهم ترین محورهای تحقیقاتی و مباحثات حرفه ای در سطح ملی و بین المللی بوده است (Folorunso et al., ۲۰۲۴). سازمان تأمین اجتماعی، به عنوان فراگیرترین نهاد بیمه گر اجتماعی کشور و متولی ارائه خدمات گوناگون بیمه ای، درمانی و حمایتی به بیش از نیمی از جمعیت ایران، با سیستمی پیچیده از گردش های مالی، سرمایه گذاری ها، شرکت های زیرمجموعه، و تعهدات بلندمدت روبه روست که شفافیت و صحت گزارشگری مالی آن اهمیت مضاعفی برای تصمیم گیرندگان، ناظرین مالی، بیمه شدگان و عموم جامعه دارد. (مولائی و همکاران، ۱۴۰۱)

اهمیت پیاده سازی استانداردهای نوین حسابداری دقیقاً از همین نقطه آغاز می شود؛ جایی که صورت های مالی سنتی دیگر پاسخگوی پیچیدگی محیط کسب و کار، الزامات شفافیت، جلب اعتماد عمومی و انطباق با تحولات جهانی نبوده و نهادهای ناظر (از جمله سازمان حسابرسی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، و دیوان محاسبات) بر اجرای استانداردهای جدید ملی و بین المللی تأکید دارند (Vellela et al., ۲۰۲۲). سازمان تأمین اجتماعی، به عنوان نهادی عظیم و متکثر، با مجموعه ای از شرکت های سرمایه گذاری (شستا)، بیمارستان ها، مراکز درمانی، موسسات مالی و اداری، می بایست علاوه بر حفظ عملکرد مالی کارآمد، خود را با موج تغییرات استانداردهای حسابداری (نظیر حرکت از بهای تمام شده تاریخی به ارزش منصفانه، الزامات جدید شناسایی درآمدها، و گسترش افشای اطلاعات) همراه کند. (منتظری و پورسلطانی زرنندی، ۱۴۰۱)

پیامد چنین تحولی تنها به بهبود شکل و ظاهر صورت های مالی محدود نمی شود بلکه مستقیماً بر فرآیند، ابزار و شیوه های حسابرسی داخلی و خارجی تأثیرگذار است. حسابرسی این سازمان، با هدف اطمینان بخشی به ذینفعان، سنجش میزان پایبندی به قوانین و مقررات، و ارزیابی کارآمدی کنترل های داخلی، نیازمند بازآموزی مستمر، اصلاح فرآیندها و پیاپی تخصصی بابت رویارویی با چالش های نوین است. در این راستا سؤالات اساسی پیش روی پژوهش حاضر مطرح می شود:

- اجرای استانداردهای نوین حسابداری چه فرصتهایی برای بهبود اثربخشی حسابرسی سازمان تأمین اجتماعی ایجاد می کند؟
- چالش ها و موانع پیاده سازی این استانداردها بر حسابرسی چیست و چه راهکارهایی می توان برای غلبه بر آنها ارائه نمود؟
- چه تغییرات مفهومی و عملیاتی در گردآوری شواهد، قضاوت حرفه ای و گزارشگری حسابرسی رخ داده یا باید رخ دهد؟

در پاسخ به سؤالات فوق، بایسته است ابعاد نظری و کاربردی موضوع به تفکیک واکاوی گردد: از تبیین چارچوب های نظری تا تحلیل تجربیات پیاده سازی، بررسی پیامدهای عملی در صورت های مالی اخیر سازمان، و ارائه راهبردهایی برای گذار به عصر نوین شفافیت و پاسخگویی مالی. در مجموع باید اذعان داشت که شفافیت و کیفیت گزارشگری مالی سازمان

تأمین اجتماعی، به عنوان نهادی که سالانه هزاران میلیارد ریال گردش مالی دارد و منبع اسناد سیاست گذاری های اساسی کشور است، بدون انطباق دائمی با استانداردهای نوین و حسابرسی علمی و ساخت یافته، قابل تحقق نیست. این مقاله، با هدف تبیین پیوند میان تحولات استانداردهای حسابداری و تغییرات بنیادین در رویه های حسابرسی سازمان تأمین اجتماعی، می کوشد با اتکا به شواهد نظری و مطالعات موردی، تصویری روشن گر از فرصت ها و چالش های پیش رو ارائه دهد.

۲. مبانی نظری

مبانی نظری این پژوهش، بر سه پایه اصلی بنا شده است: تعاریف و الزامات استانداردهای نوین حسابداری، اصول بنیادین حرفه حسابرسی، و جایگاه سازمان تأمین اجتماعی در نظام اقتصادی ایران. این سه محور هم افزایی گسترده ای دارند که تبیین آنها پیش نیاز هر گونه تحول اساسی در نظام گزارشگری و حسابرسی کشور به شمار می رود.

۲-۱. تعاریف، اهداف و ماهیت استانداردهای نوین حسابداری

استانداردهای نوین حسابداری با هدف ارائه چارچوبی نظام مند، شفاف و قابل اتکا برای تهیه، ارائه و افشای اطلاعات مالی تدوین و ابلاغ می شوند. برخلاف رویکردهای قدیمی تر که عمدتاً بر حسابداری نقدی یا بهای تمام شده تاریخی تأکید داشتند، استانداردهای جدید با تکیه بر اصول حسابداری تعهدی، بر ارزش منصفانه، شناسایی دقیق درآمدها و هزینه ها، و شفاف سازی ذخایر و تعهدات تأکید دارند.

این استانداردها، از یک سو با همگرایی با استانداردهای بین المللی (مانند IFRS)، و از سوی دیگر با بومی سازی مقتضیات قانونی و اقتصادی هر کشور تدوین شده اند. در ایران، طی سال های اخیر، سازمان حسابرسی و کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، موج جدیدی از استانداردها با مشخصه های زیر را تصویب و اجرایی نموده اند:

- اجباری شدن افشای بیشتر یادداشت ها و جزییات صورت های مالی
- الزام به شناسایی منصفانه دارایی ها و بدهی ها
- ارائه صورت های مالی تلفیقی، به ویژه برای سازمان های مادر-فرعی و هلدینگ ها همچون سازمان تأمین اجتماعی
- گسترش افشاهای مربوط به رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه، ذخایر بیمه ای و تعهدات آتی
- تأکید بر مدیریت ریسک و افشای ریسک های مالی و عملیاتی

مطالعات تطبیقی نشان داده اند که اجرای استانداردهای نوین، علاوه بر ارتقای شفافیت، موجب کاهش فساد، امکان پذیرش در بازارهای سرمایه جهانی و افزایش قابلیت مقایسه میان نهادهای مشابه می گردد. (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۱)

۲-۲. مفاهیم و اصول بنیادین حسابرسی حرفه‌ای

حسابرسی به معنای فرایندی نظام‌مند، مبتنی بر جمع‌آوری شواهد معتبر و کافی با هدف اظهار نظر نسبت به انطباق صورت‌های مالی با معیارهای تعیین شده (استانداردهای حسابداری و الزامات قانونی) تعریف می‌شود. حسابرسان موظف‌اند ضمن رعایت اصول حرفه‌ای از جمله استقلال، بی‌طرفی، رازداری و شایستگی فنی، کیفیت نظارت و قضاوت خود را با معیارهای زیر ارتقا دهند:

- کفایت و اعتبار شواهد: شواهد گردآوری‌شده باید قابلیت اتکا و قابلیت اثبات ادعاهای مالی را داشته باشد.
- امانت‌داری و رازداری: اطلاعات مشتری محرمانه بوده و نمی‌بایست بدون مجوز افشا شود.
- قضاوت حرفه‌ای: تصمیم‌گیری و اظهار نظر باید مبتنی بر تجربه، مستندات و تحلیل مخاطرات باشد.
- استقلال: حسابرس نباید منافع مالی یا دخالت‌های غیراخلاقی در فرآیند تصمیم‌گیری خود داشته باشد. (قرشی و همکاران، ۱۳۹۵)

در سال‌های اخیر، رویکردهای نوین حسابرسی (نظیر حسابرسی مبتنی بر ریسک و تحلیل داده، حسابرسی سیستم‌های فناوری اطلاعات) بر معنای حسابرسی افزوده و نقش کلیدی آن در پایش شفافیت سازمان‌های بزرگ مثل تأمین اجتماعی را دوچندان ساخته است.

۲-۳. جایگاه، ساختار و نقش سازمان تأمین اجتماعی در اقتصاد و حسابرسی ایران

سازمان تأمین اجتماعی، با قریب به یک قرن سابقه، نخستین و فراگیرترین نهاد بیمه‌گر اجتماعی کشور به شمار می‌رود که گستره خدمات آن شامل بیمه درمان، بازنشستگی، ازکارافتادگی، بیمه بیکاری و خدمات حمایتی می‌باشد. مدیریت کلان این سازمان، نظارت بر صندوق‌های بیمه‌ای، راهبری شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی (شستا) و مجموعه‌ای از بیمارستان‌ها و درمانگاه‌های وابسته، آن را به یکی از پیچیده‌ترین و متنوع‌ترین سازمان‌های عمومی کشور بدل نموده است (Minkinen et al., ۲۰۲۲). سالانه هزاران هزار میلیارد ریال در قالب حق بیمه، سرمایه‌گذاری، یارانه، مصارف درمانی و پاداش بازنشستگان در گردش مالی این نهاد منتقل می‌شود؛ مسئله‌ای که بدون شفافیت مالی و اتکاء به استانداردهای روز، زمینه سوءمدیریت یا فساد و در نهایت بحران‌های اجتماعی گسترده را فراهم می‌آورد. در این بستر، حسابرسی علاوه بر آنکه ابزاری برای اطمینان‌بخشی به نهادهای ناظر (دولت، مجلس، قوه قضاییه و بیمه شدگان) است، ضامن بقای نظام رفاه اجتماعی و اعتبار نهادی کشور نیز به شمار می‌رود.

در مجموع، مبانی نظری فوق نشان می‌دهد که مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه حسابداری، حسابرسی و مدیریت رفاه اجتماعی، ضرورت پیوسته‌سازی چارچوب‌های بین‌المللی و روش‌های نوین نظارت مالی در سازمان‌هایی چون تأمین

اجتماعی را تقویت می کند و بنیان پایداری برای سنجش تأثیر استانداردهای نوین بر اثربخشی و کارایی فرایند حسابرسی فراهم می -آورد. (Goodman & Trehu, ۲۰۲۲)

۳. تحول استانداردهای حسابداری: سیر تاریخی تا استانداردهای نوین

۳-۱. سیر تطور استانداردهای حسابداری در ایران

تحول استانداردهای حسابداری در ایران را می توان بازتابی از روندهای جهانی، تحولات اقتصاد ملی، و تلاش برای افزایش شفافیت دانست. این مسیر دست کم در سه دهه اخیر، چند مرحله کلیدی را تجربه کرده که هر یک حاصل چالش های بیرونی، فشار نهادهای ناظر و ضرورت پاسخگویی به بحران های اقتصادی و مالی بوده است.

- الف) دوره نخست؛ حسابداری سنتی تا ۱۳۷۰: در سال های پیش از دهه هفتاد، ساختار حسابداری سازمان های ایرانی در چارچوب عرف حسابداری نقدی و تا حد زیادی بدون استانداردهای مدون و الزامی شکل گرفته بود. اصول، بیشتر مبتنی بر دستورالعمل های ابلاغی دستگاه های بالادستی، و تمرکز بر ثبت دریافتی ها و پرداختی ها بود. در این دوران، شفافیت مالی، مقایسه پذیری و قابلیت اتکا چندان مد نظر نبود و افشاگری بسیار محدود بود.

- ب) آغاز تدوین استانداردهای ملی؛ دهه ۱۳۷۰ تا اواسط ۱۳۸۰: تحولات اقتصادی، نیاز به جذب سرمایه گذاری خارجی، و نیز ورود ایران به عرصه های فراملی در دهه ۱۳۷۰ ضرورت تدوین استانداردهای حسابداری خاص کشور را دوجندان کرد. سازمان حسابرسی (به عنوان بازوی تخصصی شاخص) در این دوره با اقتباس از استانداردهای بین المللی حسابداری (IAS)، نخستین متن رسمی "استانداردهای حسابداری ایران" را در قالب نظام نامه و بخش نامه هایی در اختیار سازمان ها و شرکت های دولتی قرار داد. این اسناد، گرچه برگرفته از منابع خارجی بودند اما با واقعیت شرکت های دولتی و محدودیت های قانونی تطبیق داده می شدند.

- ج) گسترش استانداردهای تخصصی برای نهادهای عمومی و مالی؛ اواخر ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰: به دنبال خصوصی سازی، واگذاری های پی در پی شرکت ها و شکل گیری نهادهایی همچون شستا، سازمان تأمین اجتماعی و نیز توسعه بازار سرمایه، نیاز به استانداردهای تخصصی تر (برای بیمه، بانک و صندوق های بازنشستگی) به شدت احساس شد. در این دوره کمیته تدوین استانداردها با الگوبرداری از IFRS و IAS، استانداردهای جداگانه ای برای بخش عمومی، بانکداری و فعالیت بیمه ای تصویب و ابلاغ کرد. تفاوت ها نسبت به نسخه های اولیه در این بود که حالا افشای اطلاعات مالی، لزوم تهیه صورت های مالی تلفیقی، و شناسایی تعهدات آتی اهمیت بیشتری پیدا کرده بود.

- د) همگرایی با استانداردهای بین المللی و تأکید بر شفافیت؛ ۱۳۹۰ تاکنون: از دهه ۱۳۹۰، روند پرشتاب جهانی شدن بازارهای مالی، بحران های پیاپی در صندوق های بازنشستگی، فشار دیوان محاسبات و سازمان

بازرسی، و در نهایت ابلاغ سیاست‌های کلی شفافیت از سوی نهادهای حکومتی سبب شد که ایران گام‌های عملی برای حرکت به سوی IFRS و پیاده‌سازی الزامات جهانی بردارد. سازمان حسابرسی به طور سیستماتیک، طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ استانداردهای متعددی را بازنگری یا جدیداً وضع کرد (مانند استانداردهای شناسایی درآمد و هزینه، افشای رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه، ارزش منصفانه دارایی‌ها و تعهدات، ذینفع واحد و افشای اطلاعات جزئی شرکت‌های تابعه). (فرهادی و همکاران، ۱۴۰۱)

در این چهارچوب، سازمان تأمین اجتماعی به دلیل ماهیت فعالیت بین‌بخشی (فعالیت بیمه‌ای، درمانی و سرمایه‌گذاری) به تدریج ملزم به تهیه و ارائه صورت‌های مالی تلفیقی طبق استانداردهای جدید، افشای ذخایر بیمه‌ای و محاسبات فنی، و شناسایی ریسک‌های کلیدی مالی گردید. تدوین مقررات خاص برای شرکت‌های بیمه و صندوق‌های بازنشستگی (مانند الزام افشای ذخایر بیمه‌ای، نحوه محاسبه بدهی‌های آتی مستمری‌گیران، و شناسایی تعهدات کارفرمایی) و تصویب آیین‌نامه‌های جدید وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حوزه مالی، بستر جدیدی برای شفافیت و قاعده‌مندی را ایجاد کرده است. از این جهت، تحول استانداردهای حسابداری در ایران را باید نوعی فرآیند تکاملی و تدریجی دانست که تحت فشارهای داخلی (ضرورت پاسخگویی، مقابله با فساد، افزایش بهره‌وری) و خارجی (مقایسه‌پذیری بین‌المللی، پذیرش در بازارهای جهانی، اجبار به همگرایی با استانداردهای مالی جهان) رقم خورده است. (Alqaraleh et al., ۲۰۲۲)

جدول ۱: مقایسه تطبیقی استانداردهای حسابداری سنتی و نوین در سازمان تأمین اجتماعی

ویژگی/معیار	استانداردهای سنتی حسابداری	استانداردهای نوین حسابداری	پیامد بر حسابرسی در تأمین اجتماعی
مبنای ارزش‌گذاری	بهای تمام‌شده تاریخی	ارزش منصفانه، تجدید ارزیابی مستمر	افزایش حجم و پیچیدگی شواهد حسابرسی
الگوی افشا	صورت‌های مالی ساده، حداقل افشا	افشای جامع ریسک‌ها، تعهدات و ذخایر	نیاز به ارزیابی دقیق‌تر کنترل‌های داخلی
شناخت درآمد و هزینه	اصل تحقق و تطابق محدود	شناخت بر مبنای استانداردهای خاص موضوعی	ارزیابی فرآیندها و کنترل‌ها دشوارتر
فناوری اطلاعات	استفاده محدود از سامانه‌های مالی	استقرار سامانه‌های یکپارچه و تحت وب	توسعه حسابرسی مبتنی بر داده

بهبود مقایسه پذیری و
شفافیت پاسخگویی

تاکید بر IPSAS و IFRS

ضعیف

تطبیق با مقررات
بین المللی

۳-۲. مهم ترین تغییرات و تفاوت های استانداردهای نوین حسابداری با رویکرد سنتی

فرآیند گذار از استانداردهای سنتی به نوین را می توان در محورهای زیر خلاصه و بازشناسی کرد؛ هر محور، پیامدهای عملی قابل توجهی بر ساختار صورت های مالی، رویه های حسابرسی و نظام پاسخگویی سازمان های بزرگ خصوصاً سازمان تأمین اجتماعی داشته است:

۱. افزایش الزامات افشا (Disclosure) در یادداشت های مالی: در استانداردهای جدید، افشای جزئیات اطلاعات مالی محوریت جدی دارد. نه تنها صورت های مالی اصلی (ترازنامه، صورت سود و زیان، صورت جریان وجوه نقد) الزامات سخت گیرانه تری پیدا کرده اند، بلکه یادداشت های توصیفی باید جزئیات مربوط به رویدادهای بعد از ترازنامه، درآمدهای آتی، تعهدات احتمالی و ذخایر را به تفکیک گروه های ذینفع منعکس کنند. به طور مثال، سازمان تأمین اجتماعی مجبور به افشای نحوه محاسبه بدهی های بلندمدت مستمری بگیران، نرخ بازده سرمایه گذاری های عمده و مبنای برآورد ذخایر فنی شده است.

۲. جایگزینی مدل ارزش منصفانه (Fair Value) به جای بهای تمام شده تاریخی (Historical Cost): یکی از بنیادین ترین تفاوت های استانداردهای نوین، حرکت از ارزیابی دارایی ها و بدهی ها بر مبنای بهای تمام شده تاریخی به سراغ ارزش منصفانه است. ارزش منصفانه به معنای قیمتی است که دارایی یا بدهی می تواند در محیط اقتصادی سالم و بین طرفین مستقل معامله شود. این تغییر رویکرد به خصوص برای سازمان هایی مثل تأمین اجتماعی که حجم قابل توجهی از دارایی های سرمایه ای، اوراق بهادار و سرمایه گذاری های کلان دارند، سبب شده ارزش گذاری سالانه، نیاز به مشارکت کارشناسان مستقل و به روزرسانی مداوم ارزش ها به یک الزام قانونی و حرفه ای بدل شود. این رویکرد پیچیدگی زیادی در حسابرسی ارزش گذاری ها و سنجش منصفانه بودن ارزیابی ها ایجاد کرده است.

۳. اعمال شفاف و دقیق استانداردهای شناسایی درآمد و هزینه (Revenue Expense Recognition): در سیستم سنتی، شناسایی درآمدها و هزینه ها عمدتاً مبتنی بر جریان های نقدی و دستورالعمل های داخلی بود؛ اما استانداردهای نوین حسابداری تأکید بر شناسایی تعهدی بر اساس وقوع رویدادها، تحقق شرط های قانونی و ثبت درآمدها و هزینه ها بدون توجه مستقیم به دریافت یا پرداخت وجه نقد دارند. این مسأله برای سازمان تأمین اجتماعی - که درگیر انواع قراردادهای تعهدات میان مدت و بلندمدت است - به معنای دقت فراوان در شناسایی درآمدهای حق بیمه، هزینه های درمانی آتی، و ذخایر فنی برای تعهدات سنواتی است. در نتیجه، حسابرسان با چالش بررسی برآوردهای مالی و پیش بینی سناریوهای هزینه ای روبرو شده اند.

۴. تقویت کنترل های داخلی و نظام مند کردن مستندسازی فرآیندها (Internal Control Documentation): استانداردهای نوین تاکید ویژه ای بر طراحی، پیاده سازی و ارزیابی کارآمد کنترل های داخلی مالی و عملیاتی دارند. الزامات جدید مستندسازی فرآیندها، کنترل های کلیدی، بررسی های دوقلو، و تحلیل ریسک موارد جدیدی هستند که سازمان ها ملزم به اجرای آنها شده اند. این تغییر سبب افزایش حجم شواهد مستندی شده که حسابرسان باید در بررسی صحت صورت های مالی و فرآیندهای پشتیبان مورد استناد قرار دهند، و به تبع، گزارش های حسابرسی از سطح بررسی اسنادی صرف، به تحلیل کنترل های داخلی و سنجش واقعی اثربخشی آنها ارتقا یافته است.

۵. معرفی صورت های مالی تلفیقی و افشای روابط اقتصادی پیچیده (Consolidated Financial Statements): با پیچیده شدن ساختار مالکیت و سرمایه گذاری سازمان ها، به ویژه نهادهای بزرگی مانند سازمان تأمین اجتماعی، افشای جامع صورت های مالی تلفیقی (شامل شرکت های تابعه، وابسته و مشترک) به اصلی اجتناب ناپذیر بدل شده است. تفاوت در شیوه های گزارشی شرکت ها، چالش در تلفیق داده ها، و نیز نیاز به روشن سازی معاملات درون گروهی، حسابرسی صورت های مالی را به حوزه ای بسیار فنی تر و پیچیده تر تبدیل نموده است.

۶. الزامات جدید افشای ریسک ها و تعهدات آتی (Risk Disclosure): افشای ریسک های مالی، عملیاتی و تعهدات بلندمدت - از جمله ریسک های مرتبط با تغییرات نرخ بهره، ریسک های سرمایه گذاری، و ریسک های مرتبط با مطالبات گذشته دار - بخش غیرقابل انکاری از الزامات نوین حسابداری است. این موضوع برای حسابرسان به معنای توجه فزاینده به تحلیل سناریوهای اقتصادی، سلامت پرتفوی سرمایه گذاری و محاسبه حساسیت ذخایر به متغیرهای کلان اقتصادی است.

تحول استانداردهای حسابداری در ایران و انتقال به استانداردهای نوین، گرچه فرایندی چالش برانگیز، چندلایه و دائماً در حال اصلاح است، اما شالوده شفافیت و پاسخگویی مالی را در سازمان های عمومی و غیردولتی، خاصه سازمان تأمین اجتماعی، مستحکم نموده است. اجرای این استانداردها نه تنها سطح پاسخگویی مدیران و حسابرسان را ارتقا داده، بلکه مدل های ارزیابی ریسک، طراحی کنترل های داخلی و رویه های گزارشگری مالی را یکسره دگرگون ساخته و حسابرسی را به عرصه ای فراتر از اظهار نظر ساده درباره اعداد مالی ارتقا داده است؛ عرصه ای که در آن ارزیابی کیفیت افشا، صحت برآوردها، و اعتبار فرآیندهای پشتیبان به اندازه خود ارقام اهمیت یافته است. (فرقاندوست حقیقی و همکاران، ۱۳۹۹)

۴. تبیین رویه های حسابرسی فعلی در سازمان تأمین اجتماعی

۴-۱. ساختار حسابرسی در سازمان

سازمان تأمین اجتماعی به دلیل گستردگی جغرافیایی، تنوع فعالیت ها (بیمه ای، درمانی، سرمایه گذاری)، و حجم بالای عملیات مالی، به نظام پیچیده ای از حسابرسی نیاز دارد تا شفافیت مالی و پاسخگویی را تضمین کند. ساختار حسابرسی این سازمان مبتنی بر سه سطح اصلی است:

الف) حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی نخستین دیواره کنترلی در شناسایی ضعف های ساختاری و عملیاتی محسوب می شود. وظایف کلیدی این بخش عبارتند از:

- ارزیابی کارآمدی کنترل های داخلی: شناسایی نقاط ضعف فرآیندی در واحدهای بیمه ای، درمانی و شرکت های سرمایه گذاری؛
 - ممیزی گردش اسناد: پایش مستمر هزینه ها، قراردادها، مطالبات و اسناد مالی؛
 - ارزیابی اثربخشی سامانه های الکترونیک: از جمله سامانه "سبا"، "اتا"، و سیستم پرونده الکترونیک بیمه شدگان؛
 - برگزاری آزمون های تصادفی: با هدف اطمینان از صحت مدارک و شناسایی تخلفات احتمالی؛
 - آموزش پرسنل: به روزرسانی دانش نیروهای صف و ستاد درباره تغییر مقررات یا استانداردهای اجرایی.
- این بخش معمولاً تابع مدیریت حسابرسی داخلی و برنامه سالانه اقدام می کند و نتایج آن در قالب گزارش های داخلی، مبنای اتخاذ سیاست های اصلاحی قرار می گیرد.

ب) حسابرسی مقیم

در ساختار شستا (شرکت سرمایه گذاری تأمین اجتماعی) و هلدینگ های زیرمجموعه، حسابرسان مقیم نقش ویژه ای در ارتقای شفافیت مالی دارند. مشخصات عملکردی این سطح:

- حضور فیزیکی مستمر: در دفتر مرکزی شرکت های بزرگ و کلیدی؛
 - ممیزی روزآمد قراردادها و معاملات عمده دارایی ها؛
 - واکنش سریع به اختلال یا مغایرت و پیشگیری از انباشت تخلف؛
 - ارائه گزارش های ماهانه و توصیه های اجرایی؛
- این شیوه در تطبیق با الزام پاسخگویی و شناسایی به موقع انحرافات خصوصاً در شرکت های دارای پرتفوی سرمایه گذاری متنوع مؤثر بوده است. (Tiron-Tudor & Deliu, ۲۰۲۲)

ج) حسابرسی موسسات معتمد

در سطوح استراتژیک، کاملاً مبتنی بر استانداردهای حسابداری مدرن و الزامات نهاد ناظر (سازمان حسابرسی کل کشور) صورت می گیرد. موسسات حسابرسی منتخب و مستقل:

- ممیزی سالانه صورت های مالی تلفیقی؛
- ارزیابی رعایت کامل استانداردهای حسابداری (با تأکید بر IFRS یا IPSAS در موارد خاص)؛
- بررسی و صحت سنجی ذخایر بیمه ای، بدهی های آتی و افشای تعهدات مشروط؛
- کنترل انطباق با مقررات مصوب مجلس و شورای عالی تأمین اجتماعی؛
- ارائه گزارش به مراجع، مجامع، وزارت تعاون، رفاه و سازمان بورس (برای شرکت های بورسی زیرمجموعه شستا).

(د) نقش نهادهای برون سازمانی

در عمل، دیوان محاسبات کشور، سازمان بازرسی کل و هیئت های عالی نظارت، به شکل موازی یا نوبتی، مستمر یا پروژه ای، وضعیت اسناد و منابع مالی سازمان را رصد و ارزیابی می کنند. به ویژه در رابطه با مسائل کلیدی همچون مصرف حق بیمه ها، تأمین کسری بودجه، سرمایه گذاری های پرریسک و پرونده های کلان تخلف. (عنایتی و همکاران، ۱۴۰۱)

۲-۴. فرآیندها و رویه های عملیاتی حسابرسی

عملیات حسابرسی در تأمین اجتماعی ترکیبی از رویکرد نظام مند، مبتنی بر ریسک و گاهی نمونه گیری سنتی است:

۱. برنامه ریزی حسابرسی

- شناسایی حوزه های اصلی براساس "ماتریس ریسک" (ریسک ذاتی، کنترلی و کشف)؛
- تعیین اولویت ها (شعب بحران خیز، شرکت های سرمایه گذاری با گردش مالی بالا، مراکز درمانی دارای هزینه زیاد)؛
- رایزنی با واحد نظارت و مدیریت ریسک سازمان برای هماهنگی دیدگاه ها؛

۲. جمع آوری اطلاعات اولیه

- بررسی پیشینه مالی سال های قبل؛
- تحلیل گزارش های حسابرسی پیشین، پیگیری توصیه های قبلی و شناسایی "نقاط کانونی مشکل دار"؛
- مصاحبه اولیه با مدیر مالی و حسابدار منابع انسانی هر واحد؛

۳. نمونه گیری و جمع آوری شواهد

- تعمیم نمونه گیری آماری و سیستماتیک در تمام سطوح (اسناد هزینه، لیست پرداختی ها...)
- مراجعه به ذخایر اسنادی (رقمی و فیزیکی)؛
- مشارکت در مصاحبه های حضوری و بازدید میدانی برای راستی آزمایی موجودی و اموال؛

۴. آزمون کنترل های داخلی

- بررسی وجود، کارآمدی و اجرا بودن کنترل های روال مانند امضاهای مجاز، کدهای اختصاصی، توالی اسناد؛
- تحلیل فرآیند گردش کار (workflow) مبتنی بر سامانه های اتوماسیون؛

۵. آزمون های عملیاتی و پیگیری مغایرت ها

- آزمون بُرش ("cut-off") جهت راستی آزمایی زمان ثبت درآمد/هزینه؛
- بررسی مغایرت کسری یا اضافه در اقلام دارایی/بدهی؛
- پیگیری مستدل مغایرت ها تا رسیدن به مستندات قطعی؛

۶. تدوین گزارش و ارائه راهکار

- ارائه نقطه نظر نسبت به ضعف های کنترل داخلی، کاستی های فرآیند و مغایرت های مالی؛
- طراحی جدول زمان بندی اصلاحات؛
- مستندسازی حرفه ای جهت سهولت پیگیری و پاسخ به اعتراضات داخلی یا نهادهای بالادستی؛ (عربی و همکاران، ۱۴۰۱)

جدول ۲: ساختار حسابرسی در سازمان تأمین اجتماعی و الزامات جدید

چالش های اجرایی	الزامات ناشی از استانداردهای نوین	وظایف کلیدی	رده حسابرسی
-----------------	-----------------------------------	-------------	-------------

حسابرسی داخلی	ارزیابی کنترل های داخلی	مستندسازی کامل	کمیود آموزش/دانش، داده ناکافی
	ممیزی اسناد	تحلیل ریسک	
	آموزش پرسنل	استفاده فناوری جدید	
حسابرسی مقیم (شستا)	حضور پیوسته، ممیزی قراردادهای	افشای گسترده، ثبت صحیح معاملات	پیچیدگی معاملات و حجم کار بالا
	تشخیص به موقع انحرافات	تطبیق با استانداردهای سرمایه گذاری	
حسابرسی معتمد (مؤسسات مستقل)	ممیزی سالانه صورت های مالی تلفیقی	کار بست IFRS/IPSAS	دشواری تطبیق مقررات، تعارض قوانین
	کنترل ذخایر و دارایی ها	گزارش دهی به نهادهای ناظر	
نهادهای برون سازمانی	ارزیابی کلان منابع مالی کنترل هزینه ها و سرمایه گذاری ها	تحلیل ریسک سیستماتیک و پایش راهبردی منابع	تضاد منافع، ناهماهنگی سامانه ها

۳-۴. چالش ها و رویکردهای سنتی

الف) محدودیت ها و چالش های ساختاری

علی رغم تلاش ها برای حرکت به سمت استانداردهای بین المللی، حسابرسی در سازمان تأمین اجتماعی عمدتاً با ساختاری نیمه سنتی مواجه است:

- ضعف سامانه های اطلاعاتی یکپارچه: پراکندگی داده ها در سطح شعب و شرکت ها و نبود دسترسی آنی به داده های تلفیقی؛
- حجم زیاد اسناد و عدم دیجیتالی شدن کامل: کماکان تصمیم گیری و قضاوت حرفه ای اغلب براساس اسناد فیزیکی یا ایمیل های پراکنده انجام می شود؛

- عدم پوشش کامل استانداردهای جدید در آیین نامه ها: برخی مقررات داخلی هنوز منطبق با استانداردهای بین المللی یا ملی به روزرسانی نشده اند؛
- محدودیت آموزش و دانش تخصصی: بسیاری از نیروهای حسابرسی با مفاهیم نوین حسابداری (ارزش منصفانه، ابزارهای مالی نوین، الزامات جدید افشا) آشنایی کامل ندارند. (عباسی و همکاران، ۱۴۰۱)

ب) چالش های حرفه ای و عملیاتی

- وابستگی شغلی و تعارض منافع: حسابرسان داخلی گاه با فشارهای سازمانی مواجه و استقلال حرفه ای آنها آسیب پذیر می شود؛
- فرآیند گزارشگری طولانی و زمان بر: به رغم حساسیت یافته ها، تهیه و ارسال گزارش های نهایی گاه تا چند ماه طول می کشد؛
- مقاومت فرهنگی و بی اعتمادی به اصلاحات: بخشی از پرسنل صف و ستاد نسبت به گزارش های اصلاحی تردید و مقاومت دارند.

ج) رویکرد سنتی در حسابرسی

حسابرسی سنتی بر نمونه گیری تصادفی، کنترل صحت اسناد فیزیکی و پایش اجرای آیین نامه تکیه دارد. اگرچه این رویکرد در شناسایی تخلفات "کوچک اما پرتکرار" موفق است، در برابر چالش های نوین امروزی - از جمله افشای پیچیده ذخایر بیمه ای و تعهدات میان دوره ای یا انطباق با ارزش منصفانه دارایی ها - کارایی لازم را ندارد.

د) مطالعه موردی: موانع حسابرسی ذخایر بیمه ای سال ۱۴۰۲

در سال ۱۴۰۲، حسابرسان با مشکلاتی از قبیل نبود داده های جمعیتی دقیق، دشواری درستی سنجی تعهدات بلندمدت و کمبود مستندات قابل اتکا در محاسبات بیمه ای مواجه شدند؛ همچنین، ارزیابی سودآوری شرکت های سرمایه گذاری بر پایه ارزش منصفانه با نبود نرم افزارهای حرفه ای و داده های بهنگام دشوار شد.

ه) فرصت های بهبود

راهکارهای کلیدی عبور از چالش ها شامل: اجرای آموزش تخصصی برای کارکنان، به روزرسانی آیین نامه ها براساس استانداردهای ملی و بین المللی، ارتقا و یکپارچه سازی سامانه های اطلاعاتی و افزایش استقلال حرفه ای حسابرسان است. (Chowdhury, ۲۰۲۱)

۵. تأثیر استانداردهای نوین حسابداری بر رویه های حسابرسی

۵-۱. الزامات جدید و پیامدها

پیاده سازی استانداردهای نوین حسابداری در تأمین اجتماعی (مخصوصاً با همگرایی به IFRS و استانداردهای ملی جدید) دگرگونی اساسی در فرآیند حسابرسی ایجاد کرده که عبارت اند از:

- تشکیل کمیته های تخصصی حسابرسی و حسابداری: به منظور تفسیر و اجرایی سازی استانداردهای نو ظهور؛
- ضرورت افشای کامل و دقیق کلیه اقلام مالی، تعهدات و ذخایر و تعاریف شفاف برای “ریسک های آتی”؛
- تأکید ویژه بر کنترل های داخلی: حسابرسان ملزم به تحلیل فرآیند تفصیلی شناسایی درآمد و هزینه و اطمینان از اجرای صحیح سیاست های جدید (مانند شناسایی درآمد حق بیمه به روش تعهدی) هستند؛
- ارزیابی ریسک های نوین: به ویژه ریسک ارزش گذاری دارایی ها، ابزارهای مالی مشتقه، ارزیابی ذخایر بیمه ای و...؛
- مستندسازی هوشمند: مستندسازی سیستماتیک و ردیابی شونده کلیه یافته ها و شواهد حسابرسی تا سطح داده خام.

۵-۲. تأثیر بر فرایند گردآوری شواهد و مستندسازی

در حسابرسی های جدید، گردآوری شواهد و مستندسازی دستخوش تحولات زیر شده:

- گرایش به حسابرسی داده محور: شناسایی روابط غیرعادی و شاخص های فوق العاده نه صرفاً از روی صورت های مالی که بر مبنای کلان داده و تحلیل روندها؛

- افزایش تعداد و دامنه آزمون های مبتنی بر ریسک: آزمون طراحی و اجرای کنترل های داخلی روی اقلام حساس و افشای حرکت های غیرمعمول در موجودی ها و ذخایر؛
- استانداردسازی مدارک و بهبود قابلیت ردیابی: ثبت دیجیتال مستندات به کمک سامانه های مدیریت اسناد و قابلیت ارجاع و بررسی توسط هر واحد نظارتی ذینفع؛
- تقویت سیستم آرشیو الکترونیک: کاهش وابستگی به اسناد فیزیکی با توسعه قابلیت ثبت، دسته بندی و جستجوی مستندات در لحظه. (Otia & Bracci, ۲۰۲۲)

۳-۵. تغییر در افشای اطلاعات و مسئولیت های پاسخگویی

گستره الزامات افشا با تاکید بر اطلاعات غیرمالی، تعهدات آتی، شرح ریسک ها - مانند ریسک های نقدینگی، بازار و تعهدات بلندمدت - گسترش یافته است:

- افشای ریسک ها و دارایی ها به تفکیک "طبقه بندی" و "ماهیت"؛
 - پاسخگویی چندسطحی به مراجع رسمی، بازار سرمایه و هیئت عالی نظارت؛
 - کاهش ریسک منازعات حقوقی و شفافیت در مراودات با ذی نفعان؛
- حسابرسان اکنون باید صحت، کامل بودن و زمانبندی افشای اطلاعات را کنترل و تضمین کنند، چرا که هرگونه اشتباه یا کتمان در افشا می تواند سازمان را در معرض عواقب حقوقی و نظارتی جدی قرار دهد. (صابری اسفرجانی و همکاران، ۱۴۰۲)

۴-۵. پیامدهای عملی (نمونه موردی: تغییر در رویه شناسایی درآمد و ذخایر)

الف) موانع شناسایی درآمد تعهدی

در سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳، با تغییر نحوه شناسایی درآمدها از مبنای نقدی به تعهدی، حسابرسان ناچار به تحلیل قراردادهای بیمه ای و تعهدات بلندمدت شدند. بسیاری از شناسایی های درآمد مستلزم بررسی صحت ذخایر، سن بیمه شدگان، داده های جمعیتی و شرایط اقتصادی است که بدون مدل سازی دقیق و داده های به روز امکان پذیر نیست. (Kamara, ۲۰۲۳)

ب) ذخایر بیمه ای و الزام به افشای دقیق

استانداردهای نوین بر افشای کامل ذخایر و تعهدات آینده تأکید دارند؛ در این راستا، حسابرسان باید با استناد به محاسبات فنی، مدل های اکچوئری و داده های جمعیتی، صحت مبالغ ارائه شده را ارزیابی کنند؛ امری که به دانش تخصصی بالایی نیاز دارد.

(ج) تأثیر بر فرآیند تلفیق مالی

افشای مالی تلفیقی شرکت ها با وجود تفاوت روش های حسابداری و نبود یکپارچگی سامانه ها امر حسابرسی تلفیقی را دشوارتر ساخته و مستندسازی و صحت سنجی را حساس تر کرده است.

(د) نیاز به مشاوران متخصص

به دلیل پیچیدگی الزامات، حسابرسان ناچارند به طور فزاینده ای از مشاوران تخصصی (مالی، اکچوئری، حقوقی) جهت تحلیل فرایندهای پیچیده بهره بگیرند. (شیبانی تدرجی و همکاران، ۱۴۰۱)

جدول ۳: چالش ها و راهکارهای گذر به حسابداری و حسابرسی نوین در تأمین اجتماعی

چالش کلیدی	شرح چالش	راهکارهای پیشنهادی
آموزش و توانمندسازی	محدودیت دوره های تخصصی و به روز	راه اندازی کارگاه های کاربردی
	نبود نظام یادگیری مستمر	ایجاد سامانه آموزش مجازی
زیرساخت فناوری اطلاعات	سامانه های غیر یکپارچه	توسعه سیستم یکپارچه مالی
	عدم تحلیل داده های کلان	استفاده از ابزار هوشمند
تعارض مقررات داخلی/بین المللی	همپوشانی یا تعارض برخی آیین نامه های پیشین با استانداردهای جدید	بازنگری و تطبیق مقررات تشکیل کمیته های مشترک حسابداری-حقوقی
مقاومت سازمانی	نگرانی نسبت به تغییر	فرهنگ سازی و تشویق پاسخگویی
	ترس از پاسخگویی شفاف	حمایت جدی مدیریت ارشد

۶. چالش ها و فرصت های ناشی از اجرای استانداردهای نوین

۶-۱. مشکلات پیاده سازی

اجرای استانداردهای نوین حسابداری در سازمان تأمین اجتماعی با موانع پیچیده ای همراه است که چه از جنبه انسانی و چه زیرساختی، نیازمند بازنگری جدی در سیاست گذاری و مدیریت تغییر است. نخستین و مهم ترین مانع، کمبود دانش تخصصی و به روزرسانی مستمر حسابرسان و کارشناسان مالی است. در اغلب واحدها، آموزش های پراکنده یا محدود به موارد نظری بوده و کمتر بر مطالعات موردی و حل مسئله حرفه ای تمرکز دارد؛ این شکاف دانشی موجب می شود حسابرسان، نه تنها با مفاهیم پیچیده ای مانند ارزش گذاری منصفانه، افشای جامع ریسک ها، یا گزارشگری تلفیقی به سهولت کنار نیایند، بلکه هنگام مواجهه با تعارض مواد آیین نامه ای قدیمی با الزامات استانداردهای جدید، در تصمیم گیری دچار تردید و سردرگمی شوند. در چنین فضایی، نبود فرهنگ یادگیری مستمر و فقدان نظام پشتیبان برای تبادل تجربه بین حسابرسان ستادی، منطقه ای و شرکت های تابعه، این معضل را مضاعف می کند. از سوی دیگر، ضعف زیرساخت فناوری اطلاعات (در قالب سامانه های جزیره ای، سرعت پایین تبادل داده، نبود قابلیت آرشیو و جستجوی پیشرفته اسناد و محدودیت های دسترسی برخط) باعث می شود حسابرسان نتوانند تحلیل داده محور و واکنش سریع به موارد مشکوک یا پرریسک داشته باشند. همه این عوامل، وقتی با واقعیت بودجه محدود سازمان برای ارتقاء فناوری یا جذب نیروی جدید ترکیب می شود، ریسک بروز خطا در مراحل ابتدایی اجرای استانداردهای جدید را به شدت افزایش داده و ممکن است منجر به گزارشگری ناقص یا اشتباه شود، که این پیامد علاوه بر زیرسؤال بردن اعتبار مالی سازمان، می تواند برای ذینفعان، نهادهای ناظر و حتی مدیریت ارشد تبعات حقوقی جدی داشته باشد.

۶-۲. فرصت ها و مزیت ها

در عین حال، پیاده سازی استانداردهای نوین حسابداری، فرصت های راهبردی و مزایای حرفه ای قابل توجهی را برای سیستم حسابرسی و کل سازمان تأمین اجتماعی به همراه می آورد؛ مشروط بر اینکه این تغییرات با برنامه ریزی، آموزش و ابزارهای مناسب پشتیبانی شوند. نخست، ارتقاء کیفیت شفافیت عملکردی سازمان، مهم ترین ره آورد این تحول است؛ شفافیت باعث می شود گزارش های مالی، شناسایی درآمد و هزینه ها، افشای ذخایر و ارائه اطلاعات به ذینفعان (از جمله بیمه شدگان، دولت و نهادهای بالادستی) مبتنی بر واقعیت مالی تهیه شده و فضای سوءاستفاده و فساد به شدت کاهش یابد. دوم، اعتبار حرفه ای سازمان در سطح ملی و حتی منطقه ای تقویت می شود؛ چراکه امکان تعامل سازنده با نهادهای ناظر جهانی، جذب سرمایه گذاران خارجی (در حوزه شستا و شرکت های تابعه) و مقایسه سریع و دقیق وضعیت مالی با سایر صندوق ها یا نهادهای مشابه فراهم می شود. سوم، حسابرسی با استانداردهای نوین به تدریج از فعالیتی صرفاً کنترلی و مبتنی بر کشف اشتباه به یک فعالیت راهبردی و مشاوره ای تبدیل می شود؛ بدین معنا که حسابرسان علاوه بر نظارت، می توانند پیشنهاد های اصلاحی مبتنی بر تحلیل های داده ای گسترده، ارزیابی عملکرد و شناسایی فرصت های بهبود

فرآیندی را فراهم آورند و نقش فعالی در سیاست‌گذاری کلان سازمان ایفا کنند. چهارم، فرهنگ پاسخگویی از سطح کارشناس تا مدیریت ارشد عمیق‌تر می‌شود و همه واحدها خود را در قبال کیفیت داده‌های مالی و صحت فرآیندها مسئول می‌دانند، نتیجه‌ای که نهایتاً به پیشگیری از تخلفات، افزایش اعتماد عمومی و کاهش درگیری‌های حقوقی منجر خواهد شد. در مجموع، هرچند عبور از موانع عملیاتی و ذهنی زمان‌بر است، اما ارزش‌های افزوده اجرای موفق استانداردهای نوین، جایگاه سرمایه انسانی حسابرسی را متحول کرده و سازمان را به الگویی برای سایر صندوق‌ها تبدیل خواهد کرد. (انصاری نیک و همکاران، ۱۴۰۳)

۷. راهبردهای پیشنهادی برای بهبود و تطبیق رویه‌های حسابرسی

توسعه و تقویت حسابرسی همگام با الزامات نوین، مستلزم یک رویکرد چندبعدی، عملیاتی و کاملاً هدفمند است.

۱. نخستین گام و شاید مهم‌ترین توصیه، آموزش و توانمندسازی تخصصی نیروهاست. دوره‌های آموزشی باید از سطح نظری فراتر رفته و بر کارگاه‌های حل مسئله، بازآموزی مستمر، آموزش مبتنی بر مصداق‌های واقعی و به‌کارگیری فناوری‌های نوین (نرم‌افزارهای حسابرسی، تحلیل داده، داشبوردهای مدیریتی) متمرکز باشد. حتی پیشنهاد می‌شود برای واحدهای خاص، «مدیر آموزش تحول» تعیین شود تا با رصد روندهای بین‌المللی، روزرسانی محتوای آموزشی و شناسایی شکاف‌های دانشی در خطوط عملیاتی را مدیریت کند.

۲. در گام دوم، بازنگری دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های داخلی کاملاً الزامی است؛ زیرا آیین‌نامه‌هایی که با چارچوب‌های IFRS یا IPSAS ناسازگار یا قدیمی هستند، خود منبع تولید خطا و تضاد در گزارش‌ها می‌شوند، بنابراین تشکیل کمیته‌های مشترک حقوقی-حسابداری برای تطبیق متون و تنظیم دستورالعمل‌های انعطاف‌پذیر، باید به صورت سازمان‌یافته دنبال شود.

۳. در گام سوم، ارتقاء فناوری اطلاعات به معنای راه‌اندازی سامانه‌های یکپارچه حسابداری و مدیریت ریسک، توسعه سیستم‌های آرشیو الکترونیک و ایجاد بانک‌های داده تحلیلی است که نه فقط داده‌ها، بلکه اطلاعات برخط و هوشمند را در اختیار حسابرسان قرار دهد؛ سرمایه‌گذاری بلندمدت برای اتصال همه شعب، دفاتر منطقه‌ای و شرکت‌های تابعه از ضروریتهاست.

۴. چهارم، تقویت فرهنگ پاسخگویی و حمایت از گزارشگری شفاف اهمیت بنیادین دارد؛ یعنی مدیران باید امنیت شغلی و استقلال حرفه‌ای حسابرسان را تضمین کنند و با اتخاذ سیاست‌های حمایتی، مانع فشارهای بیرونی یا مقاومت‌های سازمانی شوند تا حسابرسان بتوانند گزارش‌های شفاف و بی‌طرفانه تهیه کنند.

۵. نهایتاً، تحلیل و پایش فعال ریسک از طریق ایجاد واحدهای تخصصی مدیریت ریسک و به‌کارگیری مدل‌های پیشرفته ریسک‌سنجی (مبتنی بر هوش مصنوعی و یادگیری ماشین) راهگشاست؛ این رویکرد هم ریسک‌های جدید ناشی از تغییرات استانداردها را شناسایی و کمینه می‌کند و هم ظرفیت واکنش سریع در برابر کشف

تخلف یا بحران را چندبرابر می سازد. با اجرای همزمان این راهبردها، حسابرسی سازمان تأمین اجتماعی نه تنها با تحولات جهانی همگام می شود، بلکه به نهادی پیشرو در عرصه شفافیت، پاسخگویی و کیفیت حکمرانی مالی بدل خواهد شد.

۸. نتیجه گیری

تحول استانداردهای حسابداری، اگرچه در مراحل ابتدایی با موانع عملیاتی و پیچیدگی های اجرایی مواجه است، اما به عنوان یک ضرورت انکارناپذیر عصر جدید مالی، نقشی کلیدی در ارتقاء کیفیت نظام حسابرسی سازمان تأمین اجتماعی ایفا می کند. چالش هایی نظیر نبود زیرساخت فناوریانه یک پارچه، کمبود آموزش تخصصی مستمر، تداخل مقررات قبلی با الزامات نوین، و مقاومت برخی عوامل سازمانی در برابر تغییر، باعث شده است فرآیند پیاده سازی این تحول با کندی و حتی بعضاً با خطا یا تردید همراه باشد. با این وجود، مزایای بنیادینی که اجرای صحیح استانداردهای نوین در پی دارد، به مراتب از هزینه ها و دشواری های ابتدایی پیشی می گیرد.

استانداردهای نوین، شفافیت مالی و قابلیت اتکای گزارشگری را به طور چشمگیری افزایش داده و امکان دسترسی ذینفعان به اطلاعات کامل، واقعی و مقایسه پذیر را فراهم می آورند. این شفافیت نه تنها بستر مناسب برای اعتمادسازی میان بیمه شدگان، مدیران و نهادهای ناظر فراهم می کند، بلکه ظرفیت پیشگیری از فساد، سوءاستفاده و اشتباهات مالی را نیز بالا می برد. از سوی دیگر، حسابرسی در سازمان تأمین اجتماعی، پس از اجرای این استانداردها، از یک فعالیت صرفاً کنترلی به ابزاری راهبردی و مشاوره ای ارتقاء یافته است؛ به گونه ای که حسابرسان با رویکرد داده محور، تحلیل ریسک و ارائه پیشنهاد های اصلاحی، نقش فعالی در بهبود فرآیندهای مالی و اجرایی ایفا می کنند.

موفقیت این تحول، صرفاً با اصلاح فرم گزارش ها یا تصویب آیین نامه های جدید تحقق نخواهد یافت. بلکه نیازمند مجموعه ای از اقدامات راهبردی است: از جمله سرمایه گذاری برنامه ریزی شده در آموزش حرفه ای و توانمندسازی کارکنان حسابرسی، به روزرسانی و یکپارچه سازی سامانه های اطلاعاتی، بازنگری دستورالعمل های داخلی و ارتقاء سطح فرهنگ سازمانی با هدف پذیرش تغییر و پاسخگویی. همچنین باید واحدهای تخصصی مدیریت ریسک فعال تر شده و از فناوری های نوین نظیر هوش مصنوعی برای تحلیل هوشمند داده ها بهره گرفت تا برخورد با ریسک های نوظهور تسهیل شود. در نهایت، تنها از رهگذر نگاه تطبیقی، بهره گیری مستمر از تجارب بین المللی، و حفظ تعادل میان الزامات بومی و استانداردهای جهانی، می توان زمینه های موفقیت آمیز برای استقرار کامل استانداردهای نوین حسابداری و ارتقاء نظام حسابرسی سازمان تأمین اجتماعی را فراهم کرد؛ فرآیندی که مزایای آن فراتر از یک حوزه تخصصی، تمامی وجوه حکمرانی مالی و اعتماد عمومی را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

مراجع

- انصاری نیک، سپهدار، طبیبی، سیدجمال الدین. (۱۴۰۳). رویکردی رفتاری به نقش ذی‌نفعان درالگوی حاکمیت شرکتی سازمان تأمین اجتماعی ایران و شرکت‌های وابسته. مدیریت دولتی، ۱۷(۱)، ۲۲۱-۲۵۶.
- شببانی تذرجی، قاسمی، عارف. (۱۴۰۱). تاثیر سیستم های حسابداری مدیریت بر سرمایه های فکری در سازمان تامین اجتماعی. کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق، ۷(۷)، ۱۴۸۸-۱۵۱۶.
- صابری اسفرجانی، ناظمی، امین. (۱۴۰۲). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی در سازمان تامین اجتماعی با استفاده از مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۲(۴۶)، ۲۱-۴۲.
- عباسی، نیکدل‌ناوی، کیهان. (۱۴۰۱). بررسی موانع استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی در بیمارستان‌های ملکی سازمان تامین اجتماعی استان تهران. حسابداری و بودجه ریزی بخش عمومی، ۹(۳)، ۳۶-۵۶.
- عربی، ملکی، انصاری. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل پیش‌ران‌های اثرگذار بر آینده منابع درآمدی سازمان تأمین اجتماعی. پژوهش های برنامه و توسعه، ۳(۳)، ۷۳-۱۰۶.
- عنایتی، انور، کردستانی، محمدی ملقرنی، عطاءالله. (۱۴۰۱). ارائه الگوی ارزیابی پایداری مالی در سازمان تأمین اجتماعی. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۱)، ۱-۲۰.
- فرقاندوست‌حقیقی، دکتر کامبیز، پناه‌زاده. (۱۳۹۹). ارائه الگوی مناسب بهای تمام‌شده برای خدمات سازمان تامین اجتماعی (واحد مستمری‌های شعبه ۲۲ تهران). مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۳۵(۸)، ۷۵-۸۸.
- فرهادی، هادی، جمشیدی نوید، قنبری، جمشید پور. (۱۴۰۱). تاثیر اصلاحات پارامتریک در تامین مالی تعهدات بلندمدت سازمان تامین اجتماعی با استفاده از اکچوئری. حسابداری دولتی، ۸(۲)، ۱۲۷-۱۴۲.
- قرشی، عفت‌السادات، ربانی، مزده. (۱۳۹۵). تاثیر ساختار و فرهنگ سازمانی بر قصد استفاده از سیستم اطلاعات مالی؛(مطالعه موردی: سازمان تامین اجتماعی شهرستان یزد). کنفرانس بین المللی پژوهشهای کاربردی در مدیریت و حسابداری، ۳(۳)، ۹۵۶۱-۹۵۷۳.
- کاظمی، محمدی خوشنوی، حمزه، دستگیر. (۱۴۰۱). تدوین مدلی برای کنترل‌های داخلی در سازمان تامین اجتماعی با رویکرد کاهش تخلفات مالی. دانش حسابداری مالی، ۹(۳)، ۱-۳۱.
- منتظری، پورسلطانی زرنندی. (۱۴۰۱). طراحی الگوی حسابرسی منابع انسانی با رویکرد استراتژی‌های سطح وظیفه‌ای و کلان با استفاده از روش نگاشت شناختی در سازمان تامین اجتماعی. منابع انسانی تحول آفرین، ۲(۲)، ۰.
- مولائی، آیت، میراحمدی. (۱۴۰۱). چالش‌های آرای هیئت‌های تشخیص مطالبات سازمان تأمین اجتماعی با تأکید بر آرای دیوان عدالت اداری. مجله حقوقی دادگستری، ۸۶(۱۲۰)، ۳۰۵-۳۲۵.
- Kamara, A. K. (۲۰۲۳). The study on effectiveness of internal audit on the performance of the public sector in Sierra Leone: a case study of the National Social Security Insurance Trust. Open Access Library Journal, ۱۰(۸), ۱-۳۰.
- Otia, J. E., Bracci, E. (۲۰۲۲). Digital transformation and the public sector auditing: The SAI's perspective. Financial Accountability Management, ۳۸(۲), ۲۵۲-۲۸۰.

- Chowdhury, E. K. (۲۰۲۱). Prospects and challenges of using artificial intelligence in the audit process. The essentials of machine learning in finance and accounting, ۱۳۹-۱۵۶.
- Tiron-Tudor, A., Deliu, D. (۲۰۲۲). Reflections on the human-algorithm complex duality perspectives in the auditing process. Qualitative Research in Accounting Management, ۱۹(۳), ۲۵۵-۲۸۵.
- Alqaraleh, M. H., Almari, M. O. S., Ali, B. J., Oudat, M. S. (۲۰۲۲). The mediating role of organizational culture on the relationship between information technology and internal audit effectiveness. Corporate Governance and Organizational Behavior Review, ۶(۱), ۸-۱۸.
- Goodman, E. P., Trehu, J. (۲۰۲۲). Algorithmic auditing: Chasing AI accountability. Santa Clara High Tech. LJ, ۳۹, ۲۸۹.
- Minkinen, M., Laine, J., Mäntymäki, M. (۲۰۲۲). Continuous auditing of artificial intelligence: a conceptualization and assessment of tools and frameworks. Digital Society, ۱(۳), ۲۱.
- Folorunso, A., Mohammed, V., Wada, I., Samuel, B. (۲۰۲۴). The impact of ISO security standards on enhancing cybersecurity posture in organizations. World Journal of Advanced Research and Reviews, ۲۴(۱), ۲۵۸۲-۲۵۹۵.
- Vellela, S. S., Balamanigandan, R., Praveen, S. P. (۲۰۲۲). Strategic Survey on Security and Privacy Methods of Cloud Computing Environment. Journal of Next Generation Technology, ۲